

5. RESULTATS I RECOMANACIONS

En aquest darrer capítol s'ofereix la síntesi dels principals resultats dels capítols precedents, així com les recomanacions que se'n deriven i que poden ser útils per al desenvolupament de polítiques del temps a escala local i concretament pel cas de la ciutat de Terrassa. Les recomanacions o accions operatives proposades s'adrecen tant a l'administració com a altres instàncies que tenen al seu abast la possibilitat d'intervenir en aquest àmbit encara força incipient.

5.1. Principals resultats

En el **capítol segon** hem fet esment dels principals resultats aportats per diferents treballs quantitius sobre ús del temps, basats en enquestes que ofereixen informació detallada sobre les hores que les població espanyola dedica a la realització de determinades activitats. De les aportacions fetes per la *Encuesta de Empleo del Tiempo* el que més ens interessa destacar són les diferències en l'ús del temps quotidià per part d'homes i dones. Les diferències en el temps dedicat a la cura personal són petites i en tot cas són els homes els que li dediquen una mica més de temps. El temps dedicat al treball remunerat també està encapçalat pels homes, amb una hora diària més de mitjana. La dedicació als estudis presenta diferències molt escasses. En el cas del treball domèstic, en canvi, la major dedicació temporal de les dones arriba a ser el doble que la dels homes, posant en evidència una de les desigualtats més clares pel que fa a l'ús del temps en la vida quotidiana de les persones.

De les dades que l'Enquesta de la Regió de Barcelona aporta sobre ús del temps crida l'atenció el fet que més de la meitat de les dones ocupades declaren no disposar de suficient temps lliure. Aquest informe també ens dona informació sobre la creixent presència de llars unipersonals i monoparentals i ens mostra com augmenta el percentatge de dones que treballen a temps complet, encara que només la meitat de les dones ocupades ho fa amb contractes de treball estables. Les dades sobre treball domèstic mostren una incorporació tímida dels homes a aquestes tasques, que continuen sent assumides majoritàriament per les dones.

El **capítol tercer** s'ha dedicat íntegrament a l'estudi de l'oferta horària de comerços i serveis a la ciutat de Terrassa. S'han analitzat en primer lloc els horaris del sector del comerç. Aquest sector econòmic té regulats els seus horaris d'obertura pel marc legal espanyol i català de 2004. La llei espanyola contempla la llibertat de l'horari d'obertura i tancament, les hores totals d'obertura i els dies de tancament. Es preveu que les Comunitat Autònomes legislin en aquest àmbit i així ho farà de seguida la llei catalana que aplica criteris més restrictius, tant pel que fa al màxim d'hores d'obertura com pel que fa als dies festius en que es permet obrir els comerços.

L'oferta horària dels comerços de Terrassa és força àmplia, particularment al barri Centre, on l'oferta és molt abundant. L'horari més ampli l'ofereixen les

fleques i els supermercats que obren en horari continuat. La resta de comerços acostumen a obrir en horari partit de matí i tarda. El tancament és generalitzat els dies festius amb l'excepció dels comerços especialment autoritzats a obrir o aquells que no respecten la normativa.

Pel que fa als horaris escolars el més destacable és la novetat que representarà l'ampliació de l'horari de primària de les escoles públiques amb la implantació de la sisena hora. Tot i així l'anàlisi es basa en l'oferta horària del curs 2005-06, moment de realització del treball de camp. Les escoles dels tres barris analitzats ofereixen horari partit de matí i tarda, encara que la majoria resten obertes l'horari de migdia, període en que s'ofereix el servei de menjador. L'horari més ampli és el que ofereixen les escoles bressol, mentre que els centres de secundària es caracteritzen per concentrar l'horari en el període matinal un o més dies per setmana depenent dels cursos.

L'oferta horària de la resta de serveis és força diversificada en funció de les característiques de cada un. Les entitats financeres practiquen dos tipus d'horari: obren de dilluns a divendres al matí i els dijous a la tarda o bé obren els matins de dilluns a dissabte. Els serveis sanitaris es caracteritzen per tenir un dels horaris de servei més amplis, especialment els centres públics, que acostumen a estar oberts tot el dia. Els horaris dels serveis de transport són força amplis, el servei ferroviari va de les primeres hores del matí fins a la nit, deixant de funcionar només unes cinc o sis hores durant la nit. El servei de bus urbà cobreix una franja força àmplia d'entre catorze i setze hores diàries. Les entitats i les associacions es caracteritzen per la dificultat per definir el seu horari o simplement per l'absència d'horari fixat, en tot cas, quan n'hi ha, acostuma a ser un horari reduït i ofert en franges molt diversificades d'acord amb el caràcter voluntari de la major part del seu personal.

El **capítol quart** és el que ens ha permès conèixer quines són les percepcions, les opinions, els desitjos i les propostes de les dones de Terrassa sobre l'ús del temps en la seva vida quotidiana, sobre la punta de coixí que dia a dia han de teixir perquè les vint-i-quatre hores del dia els permetin fer tot allò que han de fer o desitgen fer.

El temps dedicat al treball productiu és el principal de la jornada de la majoria de dones. Un aspecte clau d'aquest àmbit és l'horari laboral, les dones valoren molt les jornades continuades i també la flexibilitat en les hores d'entrada i sortida de la feina, així com en la possibilitat de compensar els temps i poder disposar de permisos de manera ocasional. La principal preocupació que aflora és la dificultat per compaginar l'horari laboral amb el temps necessari per atendre la família i la llar i molt particularment per ocupar-se de fills i filles. Això té implicacions negatives en el desenvolupament de la carrera professional o es tradueix directament en la pèrdua de la independència econòmica de les dones per les renúncies que moltes vegades les dones fan per aconseguir arribar a tot arreu.

El treball domèstic i de cura és també un temps central de la jornada. Tot i que és molt difícil comptabilitzar-lo hi ha una demanda de reconeixement i valoració d'aquest temps de treball que durant molt temps ha restat invisibilitzat. També

s'ha manifestat la necessitat de que el temps de treball domèstic sigui un temps compartit, principalment per la parella, però també per els fills i filles quan n'hi ha i l'edat ho permet. A la pràctica però aquest repartiment és difícil de portar a la pràctica, les dones joves es mostren més optimistes i les dones grans més conformistes o resignades. El recurs a l'ajuda externa a la llar, sigui pagada o sigui proporcionada per la família o les amistats és una de les principals vies per fer front a les necessitats del treball domèstic i de cura.

El temps de transport presenta dificultats d'ajustament entre els horaris dels autobusos locals i els horaris escolars i d'altra banda es considera que l'oferta de transport per accedir als serveis sanitaris, les estacions de tren o els polígons industrials és insuficient. També s'han assenyalat altres aspectes més generals susceptibles de millorar com ara els hores d'inici i final del servei d'autobusos, la informació als/les usuaris/es o el preu dels bitllets.

El temps lliure és el més difícil de definir i de conquerir per part de les dones entrevistades, malgrat que reconeixen la seva importància en la qualitat de vida i la salut. Es constata una reducció radical del temps lliure quan les dones són mares, sobretot en els primers anys. Quan se superen les limitacions temporals, econòmiques, d'organització familiar... les dones dediquen el temps lliure a les relacions personals, a activitats culturals, formatives i d'entreteniment, a tenir cura del propi cos, a l'esport i també a la reflexió, la solitud i la tranquil.litat, és a dir a si mateixes.

Pel que fa a les percepcions i experiències que les dones tenen del temps nocturn s'associen majoritàriament amb aspectes problemàtics o negatius. La ciutat de nit es percep buida, deserta, quieta i menys segura que de dia, especialment en relació a la por als altres. De resultes d'aquestes percepcions i de les informacions que reben dels mitjans de comunicació les dones s'autoimposen restriccions per sortir de nit al carrer i es priven d'aquesta experiència.

Aquest capítol quart es clou amb les opinions de les dones sobre els temps i els horaris dels serveis. Hi ha una impressió general de que els horaris actuals dels comerços són suficients i una preocupació perquè els canvis no afectin negativament als/les treballadors/es del sector. L'aplicació de les noves tecnologies a la compra hauria de permetre superar les limitacions d'accés que tenen els horaris comercials vigents. L'opinió sobre els horaris escolars és molt diversa, es destaquen dificultats en el cas de la jornada continuada, mentre que en el dia a dia es valoren positivament facilitats com el servei de menjador o els serveis d'acolliment a les escoles. Finalment pels que fa a altres serveis les principals queixes són pels horaris de les entitats financeres, que es consideren massa restringits.

5.2. Algunes propostes d'accions operatives

En aquest darrer apartat de l'estudi presentem algunes recomanacions o propostes d'accions operatives que es desprenen de tot el que hem exposat anteriorment. Concretament aquelles que han expressat directament les dones

entrevistades als barris Centre, Ègara i Roc Blanc de Terrassa, però també les propostes que ens han transmès les persones entrevistades en la fase exploratòria de l'estudi així com les recollides a través de les fitxes informatives elaborades pels membres del Consell d'Igualtat de Terrassa en la fase preliminar de presentació del projecte d'estudi.

És possible que algunes de les propostes que es plantegen ja estiguin contemplades en els plans d'igualtat en curs d'aplicació o que ja s'estiguin duent a terme o s'hagin experimentat en el passat, però que apareguin perquè les persones les desconeixen. Sigui com sigui sempre es pot aprofundir i seguir avançant sobre alguna de les línies de treball ja iniciades i anar afegint les noves propostes de cara al futur.

Enumerem a continuació quines són les accions que més clarament emergeixen del treball fet classificades per àmbits.

A nivell general:

- Crear una Oficina del Temps que organitzi la deliberació i la concertació entre l'administració, els/les prestadors/es de serveis i els/les usuaris/es i ciutadania per desenvolupar polítiques temporals transversals;
- Difondre i desenvolupar l'experiència dels bancs del temps a altres barris de la ciutat;
- Fomentar i donar suport a les mesures que facilitin la conciliació de la vida laboral i familiar;
- Oferir a les empreses eines, metodologies i recursos per gestionar les mesures de conciliació de la vida laboral i familiar;
- Incentivar que els homes s'acullin a les mesures de conciliació de la vida laboral i familiar;

En l'àmbit del temps laboral:

- Recolzar i assessorar a les empreses en l'elaboració i l'aplicació de Plans de Conciliació;
- Avançar progressivament l'hora d'acabament de l'activitat laboral a les tardes;
- Fomentar la possibilitat de fer jornades laborals continuades o intensives;
- Fomentar la possibilitat de fer jornades laborals reduïdes ;

- Assegurar que les dones que s'acullen a permisos o reduccions de jornada per maternitat no siguin penalitzades ni discriminades a nivell laboral per aquest fet;
- Fomentar l'ampliació del permís de paternitat com un dret individual i independent del permís de maternitat;
- Fomentar la flexibilitat en les hores d'entrada i sortida del treball;
- Fomentar la flexibilitat en el còmput global d'hores treballades per tenir accés a permisos ocasionals i per recuperar les hores treballades de més;
- Fixar les reunions amb hora de començament i hora d'acabament reduint els temps de pausa sobretot al migdia ('europeitzar' l'horari laboral);
- Fomentar i permetre la realització de part de la dedicació temporal a la feina des del propi domicili quan l'activitat i les condicions ho permetin;
- Valorar la dedicació al treball no únicament per les hores de presència sinó per la feina feta i els objectius aconseguits;
- Jugar un paper exemplificador des de l'administració municipal en l'aplicació d'aquestes mesures, sent pioners, innovadors i fent difusió de l'èxit de les experiències i de les seves conseqüències positives en la vida dels/les treballadors/es;
- Promoure la incorporació de dones al món sindical i a les organitzacions empresarials, particularment en les taules de negociació, per tal de fomentar la incorporació de temes com els permisos de maternitat, les reduccions de jornada, els permisos, la flexibilitat del temps laboral...

En l'àmbit del treball domèstic i de cura:

- Organitzar tallers i activitats sobre per aprendre a realitzar i optimitzar les tasques domèstiques;
- Fomentar la participació dels homes en els tallers i activitats sobre realització de tasques domèstiques;
- Proposar als centres d'educació secundària l'oferta de crèdits variables sobre treball domèstic i de cura (cuina, reparacions domèstiques, economia, nutrició, puericultura...);
- Fomentar l'accés de les dones i la gent gran a les noves tecnologies i promoure el seu ús per complementar i millorar l'accés als serveis per les vies tradicionals;

A nivell del comerç:

- Demanar a les grans superfícies una obertura més matinera (abans de les 10 del matí);
- Mantenir els comerços oberts al migdia, com a mínim alguns dies a la setmana;
- Vetllar pel compliment de la normativa sobre horaris comercials i concretament evitar que hi hagi establiments que es mantinguin oberts els dies festius no autoritzats o més hores de les permeses;
- Fomentar i facilitar l'accés a la compra per internet;
- Proposar l'obertura d'una farmàcia al barri d'Ègara, sobretot a la part baixa, la més desabastida;
- Organitzar activitats als carrers quan els comerços estan tancats, sobretot els diumenges a la tarda, moment en que la ciutat queda molt morta;
- Establir taules de concertació entre comerciants, empresaris/es de bars i restaurants i veïnat per arribar a acords sobre la instal·lació de taules al carrer, l'hora de tancament dels locals o la insonorització (com s'ha fet al carrer de la Palla);
- Promoure i dinamitzar l'activitat comercial en zones noves (Roc Blanc) o desabastides (part baixa d'Ègara);
- Reconèixer i valorar la funció social del comerç en el manteniment de la vida als barris (llum, seguretat...) i en la garantia de servei a les persones amb menys mobilitat;

A nivell escolar:

- Desincronitzar els horaris escolars, o com a mínim flexibilitzar 10 minuts les hores d'entrada i sortida de les escoles, per fer front a l'homogeneïtat d'horaris quan es tenen infants en diferents centres educatius i per descongestionar el col·lapse puntual en el transport públic i la congestió del tràfic privat.
- Assegurar que totes les escoles disposin de servei de menjador i donar suport perquè els espais, els temps i el personal siguin suficients i qualificats per atendre la demanda creixent;
- Fomentar i donar suport als serveis d'acollida matinal i de tarda a les escoles;

- Donar suport econòmic a les famílies que ho necessitin per poder accedir als serveis de menjador i acollida;
- Oferir activitats alternatives de formació i lleure en els períodes de vacances escolars;
- Facilitar els espais i el suport necessari perquè les activitats d'estiu es puguin desenvolupar en condicions adequades;
- Aconseguir l'extensió de la sisena hora a les escoles públiques a l'educació infantil;
- Facilitar serveis d'acollida pels infants d'educació infantil mentre la implantació d'aquesta sisena hora no sigui efectiva;
- Establir taules de concertació dels horaris escolars i del calendari escolar amb participació de les famílies i del sector professional;
- Augmentar l'oferta d'escoles bressol i establir-ne en els entorns laborals o pròximes a lloc de concentració d'ocupació com els polígons industrials;
- Obrir els patis i altres equipaments escolars als barris fora de l'horari i el calendari lectiu;
- Afavorir els desplaçaments a peu per anar a l'escola: peatonalitzant, establint itineraris escolars o punts de suport a la infància en els recorreguts urbans;
- Creació d'un Consell d'Infants per tenir en compte les opinions i propostes dels infants en relació als temps de la ciutat;

A nivell d'altres serveis:

- Coordinar els horaris dels autobusos urbans amb els horaris d'entrada i sortida de les escoles;
- Disposar d'un servei de minibús que permeti accedir i recórrer el centre històric de la ciutat;
- Millorar el servei d'informació i difusió de les línies, recorreguts i horaris dels autobusos urbans;
- Assegurar que totes les parades disposin d'informació sobre els horaris i recorreguts habituals dels autobusos i sobre qualsevol incidència i/o modificació eventual del servei;
- Aconseguir que les entitats financeres mantinguin l'horari d'obertura dels dijous a la tarda o qualsevol altra tarda durant tot l'any;

- Aconseguir que l'horari de tarda de les entitats financeres s'allargui fins més tard com a mínim un dia a la setmana durant tot l'any;
- Evitar que les entitats financeres restringeixin l'horari d'atenció per algunes gestions, com ara els cobraments de rebuts, a determinats dies i hores;
- Aconseguir l'obertura d'una o més tardes a la setmana de les oficines de la Seguretat Social i de les oficines d'Hisenda;
- Promoure l'obertura a les tardes d'altres serveis de l'administració per evitar la formació de 'zones fredes' que perjudiquen el comerç;
- Obrir les biblioteques abans de les 10 del matí, sobretot en els períodes d'exàmens.

Val a dir que baixar al nivell de la proposta concreta és quelcom que ha resultat difícil, sobretot per les nostres principals interlocutores, les dones de Terrassa. Hem percebut una escassa consciència de que els temps de la ciutat i els temps diversos, dels que elles sí que ens parlen, siguin susceptibles de ser modificats, transformats o facilitats des de les polítiques públiques o les accions sectorials. Hi ha consciència de la importància de l'organització i la gestió del temps en la vida quotidiana, es perceben i concreten els desajustaments, però hi ha una gran dificultat per entrellucar solucions o propostes concretes i imaginatives. És per això que pensem que les propostes que aquí s'apunten són només un primer pas per veure quina mena de camí prendre i com fer-lo. Evidentment que cal concretar-les més, però això només es pot fer des del treball de la gent que trepitja i viu la ciutat dia a dia i amb el treball de discussió i concertació a moltes bandes que esperem que enceteu d'ara en endavant. Desenvolupar polítiques dels temps, per humanitzar les estructures temporals de la ciutat i per aconseguir una quotidianitat més sostenible, és un camí nou, arriscat i complicat, però segur que contribuirà a millorar la qualitat de vida de tota la ciutadania, i no únicament de les dones, encara que elles ens han mostrat amb escreix que són les grans expertes en el tema d'equilibrar els temps des de fa molts anys.